

Hvorfor er norske private bedrifter viktige?

Av Aslak Versto Storsletten, historiker og rådgiver i Civita

Innledning

Det finnes et mangfold av ulike former for eierskap i norsk næringsliv. Det offentlige – stat og kommuner – er hel- og deleier i en rekke selskaper, hvorav flere er store aktører i norsk økonomi. Utenlandsk eierskap er også utbredt, særlig på børsen. Stiftelser og andre selveiende organisasjoner har et mer begrenset, men likevel betydelig eierskap.

En stor del av eierskapet i norsk næringsliv ligger hos norske private eiere. Disse opererer som oftest i privat sektor, altså den delen av økonomien som eies, drives og styres av enkeltpersoner og private selskaper, innenfor rammene av en konkurransebasert markedsøkonomi. Med norsk

privat eierskap siktes det til eierskap der den ultimate eieren, altså personen som i siste instans eier eller kontrollerer et selskap, er norsk. Det finnes ulike former som en person kan eie en bedrift på – direkte aksjeselskap, aksjeselskap innen en holding (holdingselskap) og ansvarlig selskap (ANS). Noen norske selskaper er notert på børsen, slik at aksjene registreres og handles der, mens andre bedrifter er unoterte.

Norske private eiere er ofte lokale eiere. Det vil si at de private eierne er bosatt i samme bo- og arbeidsmarkedsregion som der virksomheten til selskapet er lokalisert. De aller fleste bedrifter i Norge er faktisk eid av privatpersoner bosatt i Norge. Selskapene er ofte små eller mellomstore¹, og de står for en vesentlig del av verdiskapingen og sysselsettingen i landets næringsliv.

I lys av de siste års debatt om utflytting av norske eiere og endringer i skatteregimet, er dette notatets formål å belyse norsk privat eierskap. Hvorfor er slikt eierskap viktig for samfunnet og økonomien? Notatet vil ikke drøfte rammebetingelser for næringslivet, herunder skatteutforming og støtteordninger, men det vil presentere en liste over sentrale grunner til at norske private eiere og bedrifter er viktige. En slik liste kan være nyttig i den bredere debatten om rammebetingelsene for norsk næringsliv. Listen er ikke uttømmende, og den inneholder kun en kortfattet, overordnet beskrivelse av hvert moment, men det vil gjennomgående henvises til grundigere utredninger.

1. Maktspredning: Private eiere hindrer monopoler

I et demokrati er mangfold og pluralisme viktig. Når mange eier, skaper det mangfold og spredning av makt. For eksempel bidrar et mangfold av eiere i mediesektoren til å sikre maktspredning, slik at ingen aktører får monopol på den offentlige debatten. Dermed blir nyheter og politiske saker dekket fra ulike perspektiver. Opphevelsen av kringkastingsmonopolet til NRK på 1980-tallet er et godt eksempel på et tiltak som førte til maktspredning.

Når det offentlige er en så betydelig bedriftseier som det er her til lands, øker det faren for maktkonsentrasjon på det offentliges hender. Maktspredning er et gode i seg selv, fordi det styrker samfunnet og næringslivet. Statens primære rolle er å være regulator, ikke eier. Spørsmålet om rollekonflikter er alltid aktuelt når staten er en stor eier, fordi staten skal drive med både eierstyring og utøve forskjellige myndighetsoppgaver overfor bedriftene. Samtidig som den er eier, er staten bevilgende myndighet, konsesjonsmyndighet, reguleringsmyndighet og skatteinnkrever. Mer utbredt norsk privat eierskap reduserer faren for slike rolleblandinger. Private bør eie og drive der det ikke er nødvendig for samfunnet at staten driver eller har et strategisk eierskap.

Et mangfold av norske private eiere bidrar til å hindre både private og offentlige monopoler, samtidig som at dette mangfoldet gjør at det offentlige tilbudet bedres i konkurranse med private aktører. Private velferdsleverandører har for eksempel bidratt til å drive frem forbedringer av, og økt kapasitet i, de offentlige velferdstjenestene. Uavhengig, privat kapital gir dessuten større frihet og uavhengighet fra det offentlige, som igjen øker muligheten for mer nytenkning og innovasjon.

2. Risikofordeling: Det offentlige satser fellesskapets midler

Fordeling av risiko henger sammen med maktfordeling. Når det offentlige satser penger og ressurser i næringslivet, er det fellesskapets midler som settes i spill. Det er skattebetalernes penger som står i fare, dersom satsingen mislykkes, og konsekvensene rammer bredt.

Private eiere, derimot, satser sine egne penger, og de kan selv vurdere hvorvidt de mener at den potensielle gevinsten er verdt risikoen de tar. En sterk nasjonal privat sektor bidrar derfor med risikofordeling for staten og skattebetalerne, fordi innbyggerne slipper usikkerhet og risiko for mislykkede investeringer.

At aktører i privat sektor satser egne penger, fører også til at risikoen ved prosjekter vurderes på en mer kritisk måte, fordi inntjenings- og kostnadsbevisstheten blir større, samtidig som det begrenser potensialet for sløsing av ressurser.

For en mer utførlig beskrivelse av risikospredning ved en sterk privat sektor, se Civita-notat nr. 15 fra 2021.²

3. Et mangfoldig næringsliv: Norske eiere er mangfoldige

Et velfungerende, mangfoldig næringsliv er en forutsetning for å opprettholde samfunnets grunnleggende funksjoner. Norske eiere er mangfoldige. De spenner fra den lille bedriften i lokalmiljøet, via den store industrielle familiebedriften, til større institusjonelle eiere. Dette bidrar til et mangfoldig næringsliv, som igjen bidrar til å styrke norsk konkurransekraft.

Kapitaltilgangsutvalget, også omtalt som Mjøs-utvalget, som i 2018 kom med en rapport om næringslivets kapitaltilgang, fremhever for eksempel at mer privat eierskap og redusert offentlig eierskap i forretningsorienterte selskaper, kan bidra til mer effektiv kapitalallokering i det norske næringslivet.³

Av alle de titusener av selskaper som etableres hvert år, er det få som blir virkelig store og vellykkede. Men hvis tilfanget av nye bedrifter er stort, øker det sjansen for at noen blir virkelig store. Samtidig bidrar etableringen av små og mellomstore bedrifter til sysselsetting og lokal verdiskaping, og til å erstatte de mange selskapene som nedlegges eller går konkurs innen få år.

Forskning på sammenhengene mellom entreprenører, vekst og verdiskaping viser at det er en klar sammenheng mellom økonomisk vekst og entreprenøraktivitet.⁴ Land som har mange entreprenører og gode vilkår for dem, har også god økonomisk vekst.

4. Omstilling: Samfunnet er avhengige av eiere som er villige til å ta risiko

Norge skal omstille seg fra en olje- og gassøkonomi. Dette innebærer risiko. De som skal ta denne risikoen – satse penger, bygge nye arbeidsplasser og bidra til omstilling og fremtidsrettet næringsvirksomhet – er først og fremst norske eiere og gründere.

Vi trenger nemlig mange nye bedrifter og eiere for å kunne erstatte inntektene fra olje- og gassvirksomheten, som vil avta i takt med at disse ressursene tappes. I en omstillingsfase er samfunnet helt avhengig av eiere som er villige til å ta risiko.

Norge er fremdeles svært avhengig av eksporten fra petroleumsindustrien. Etter hvert som inntektene fra denne næringen avtar, vil vekst innen andre eksportnæringer være nødvendig. Norge er en av verdens største og mest avanserte skipsfartsnasjoner, og vi er en av verdens største eksportører av fisk og sjømat. Analyser gjort av Junior Consulting, viser at både havbruk og maritim næring, som er næringskategorier med en høy andel av norsk privat eierskap, utgjør en betydelig andel av Norges totale eksportverdier.⁵ Det kan derfor argumenteres for at Norges fremtidige eksport er avhengig av verdiskapingen i de norske private bedriftene langs kysten.

5. Verdiskaping: Norske private bedrifter skaper store verdier

Den største delen av arbeidsstyrken jobber i privat sektor. Her skapes lønnsomme arbeidsplasser som overlever i konkurranse med andre, og derfor bidrar private bedrifter til økonomisk vekst og innovasjon, som igjen gjør oss velstående og i bedre stand til å leve gode liv. Konkurransen i privat sektor skaper incentiver til innovasjon og nyskaping – enten for å forbedre produktene eller for å kunne tilby produktene til en lavere pris.

Analyseselskapet Menon Economics har kartlagt privat eierskap i Norge.⁶ Menon viser at utenlandsk eierskap, målt som andel av verdiskapingen, var større enn det norske, private eierskapet i 2021. Utenlandsk eierskap utgjorde 36 prosent av samlet verdiskaping, mens norske private eieres andel av verdiskapingen i næringslivet lå på 35 prosent. Dette har blant annet sammenheng med at offentlige og utenlandske eiere i gjennomsnitt er betydelig større, både i form av porteføljen de forvalter og selskapene som eies. Dette gir utslag i verdiskapingsandelen, fordi store selskaper ofte har høyere verdiskaping per ansatt.

En stor andel av verdiskapingen i Norge er knyttet til petroleumsnæringen. Her er offentlige og utenlandske eiere dominerende. Når Menon ekskluderer operatører i olje- og gassnæringen, ser fordelingen av verdiskapingen annerledes ut. Andelen av verdiskapingen registrert på offentlige og utenlandske eiertyper faller betydelig, mens andelen verdiskaping relatert til norske private eiere øker. Norske private eiere står for hele 49 prosent av verdiskapingen når Menon ekskluderer olje- og gassektoren. Andelen offentlig eierskap faller fra 22 til 13 prosent og utenlandsk fra 36 til 29 prosent. Dette viser hvor avgjørende norske private eiere er for verdiskapingen i Fastlands-Norge.

6. Sysselsetting: Det store flertallet av arbeidsplassene er skapt av privat sektor

For at flest mulig skal ha en jobb, og dermed være bidragsytere til økt produktivitet, trenger Norge arbeidsplasser. Det finnes dessuten en rekke andre goder som folk opplever ved å arbeide – inntekt, mening med tilværelsen, tilhørighet og bidrag til fellesskapet, for å nevne noe. Det store flertallet av norske arbeidsplasser er skapt av, og finnes i, privat sektor.

Selv om utenlandsk og offentlig eierskap står for en større del av samlet verdiskaping enn privat eierskap, står norske private eiere for en større del av sysselsettingen. Offentlig eide selskaper sysselsetter langt færre, selv om det offentlige er hel- og deleier av svært store selskaper. Dette henger blant annet sammen med at selskaper som har det offentlige inne på eiersiden, ofte er kapitalintensive, typisk innen energi, petroleum, prosessindustri, vannkraft, telekom og bank. Norske private eiere er derimot mer til stede i hjemmemarkedsorienterte og arbeidsintensive næringer, slik som bygg og anlegg, næringsmiddelindustri, handel og reiseliv.

Den tidligere nevnte rapporten til Menon viser at norske private eiere sto for majoritets-eierskapet i nærmere 85 prosent av norske foretak med ansatte i 2021, og at norske private eieres andel av sysselsettingen lå på om lag 58 prosent.⁷ I samme år sto privat eierskap bak majoriteten av sysselsettingen i alle fylker unntatt Oslo. I de aller fleste fylkene sto lokale private eiere bak 40 til 50 prosent av arbeidsplassene, noe som viser hvor viktige lokale eiere er for sysselsettingen i hele landet. Lokalt eierskap har for eksempel bidratt til at øyregionen Frøya/Hitra har hatt en arbeidsplassvekst på om lag 40 prosent over ti år.⁸ Dette skyldes blant annet den store veksten innen havbruksnæringen, som i stor grad er preget av sterkt lokalt eierskap.

7. Skattebidrag: Private eiere betaler flere ulike skatter

Private norske bedrifter er en viktig bidragsyter for å sikre skatteinntektene som velferdsstaten bygger på. Norske private eiere betaler flere ulike skatter – blant annet betaler selskapene de eier selskapsskatt, og de selv betaler utbytteskatt når det utbetales fra selskapene de eier, samt formuesskatt, som beregnes av bedriftene de eier (i tillegg til det de måtte eie av privat formue, som for eksempel hytter og hus). I tillegg betaler de skatt på lønn, dersom de tar ut lønnsinntekt. I tillegg kommer også de indirekte bidragene gjennom de ansatte i bedriftene, som betaler skatt av sin lønn.

Norske kommuner er helt avhengige av skatteinntektene som norske private eiere direkte og indirekte bidrar med. Disse inntektene er svært viktige, fordi kommunesektoren har ansvaret for omfattende velferdsoppgaver. I 2019 kom om lag 40 prosent av kommunesektorens inntekter, eller 55 prosent av sektorens frie inntekter, fra skatt.⁹ Alle disse inntektene kommer ikke fra norske private eiere, men en ikke uvesentlig del av inntektene kommer direkte og indirekte fra nordmenn som eier bedrifter. Dette er med på å finansiere blant annet helse- og omsorgstjenester, barnehage og grunnskole.

8. Valgfrihet: Private eiere sikrer valgfrihet for arbeidstakere

Norske private eiere bidrar til økt valgfrihet for arbeidstakere, det store flertallet av befolkningen, ved å tilby flere alternative arbeidsgivere å velge mellom. Jo flere bedrifter som finnes, jo flere arbeidsgivere er det å velge mellom. Alle som har vært i arbeidslivet, vet at arbeidsmiljø og arbeidsoppgaver varierer fra arbeidsplass til arbeidsplass. Noe passer for noen, annet passer for andre.

I et mangfoldig norsk arbeidsliv, med et mangfold av ulike eiere, både offentlige og private, med forskjellige bedrifter av ulike størrelser, finnes det mange valgmuligheter for arbeidstakerne. Dette handler ikke bare om å kunne velge den jobben som passer aller best for deg, men kanskje vel så mye om å ha muligheten til å velge bort den arbeidsplassen du eventuelt mistrives på. Siden norske private eiere står bak de aller fleste foretakene med ansatte her i landet, er de helt avgjørende for å sikre valgfrihet for arbeiderne.

9. Kompetent eierutøvelse: Private norske eiere er aktive

Gode eiere bidrar ikke bare med finansiering, de bidrar også med kompetanse og god eierutøvelse. Staten er en stor eier i Norge. Men staten utøver sin eierstyring i en rekke bedrifter innen ulike bransjer og har begrenset med industriell kompetanse på hvert enkelt felt. Norske private eiere vil ofte være mer kompetente til å etterspørre resultater og vurdere selskapenes strategier og risikoprofiler. De følger bedriftene systematisk og kontinuerlig, og de har ofte sterkere avkastningsmotiverte insentiver til å holde kostnadene nede og verdiskapingen høy.

Det blir stadig flere passive institusjonelle eiere, typisk pensjonsfond, forsikringsselskaper og verdipapirfond. Disse har gjerne samme profil som finansielle investeringsselskaper, men de er ikke dynamiske på samme måte, fordi eierpostene gjerne er små og fordelt på et stort antall selskaper gjennom porteføljer. De er store eiere på verdens børser, inkludert Oslo Børs, og de bidrar med mye kapital, men ellers er de mer «anonyme» og «eierløse», og slik sett bidrar de ikke til et kompetent, aktivt eierskap.¹⁰ De er aktive investorer, men passive i forhold til driften av selskapene. Private norske eiere som er aktive, derimot, bidrar ofte med både kapital, kompetanse og nettverk. Dette er for eksempel viktig for nye bedrifter, fordi disse trenger aktive kompetente eiere i oppstartsfasen, i tillegg til gründerne selv.

10. Langsiktig eierskap: Norske bedrifter gir kontinuitet og stabilitet

I tillegg til å være kompetente, har norske private eiere ofte et langsiktig perspektiv. For eksempel har familieeide bedrifter ofte en nær tilknytning til sine ansatte og lokalsamfunnet, noe som kan føre til sterk lojalitet og engasjement i bedriftens langsiktige utvikling, samt omtanke for de ansatte.¹¹ Familieeide bedrifter har ofte en historie og tradisjon som går over flere generasjoner, noe som gir kontinuitet og stabilitet, som igjen kan være verdifullt i tider med økonomisk usikkerhet og nedgangskonjunkturer.

Det finnes indikasjoner på at norske private eieres verdiskaping i mindre grad er konjunkturutsatt enn verdiskapingen knyttet til utenlandske og offentlige eiere. For eksempel hadde offentlige og utenlandske eiere begge et fall i verdiskapingsandelen i forbindelse med oljekrisen i 2014, noe som også preget de påfølgende årene.¹² Videre kan utenlandske eiere i større grad være prosykliske i sine investeringsbeslutninger under globale konjunktursvingninger.¹³ Erfaringene fra finanskrisen viser for eksempel at norske private utlånere opprettholdt en høyere vekst i utlånene i bedriftsmarkedet enn internasjonale foretak.

11. Ringvirkninger: Norske bedrifter skaper rom for annen nærings- og samfunnsutvikling

Norske private eiere skaper en rekke ringvirkninger nasjonalt, regionalt og lokalt. Større bedrifter med norske eiere har ofte hovedkontor i Norge, noe som bidrar til at strategiske beslutninger, forskning og utvikling forblir forankret her i landet. En bedrift skaper også en rekke direkte og indirekte ringvirkninger i sitt nærområde, både ved å være direkte sysselsetter og verdiskaper, men også ved å kjøpe varer og tjenester og skape rom for annen nærings- og samfunnsutvikling.

Det finnes en rekke eksempler på slike ringvirkninger. Selskapet SalMar kan illustrere dette.¹⁴ SalMar har, sammen med andre oppdrettsselskaper, bidratt til at det har vokst frem en sterk service- og leverandørindustri i Frøya/Hitra-regionen. Det børsnoterte selskapet Bewi har for eksempel utviklet seg i takt med SalMar og resten av havbruksnæringen, som en ledende leverandør av innpakningsemballasje. Videre har SalMar også bidratt til utviklingen av regionen, blant annet ved at selskapet har investert 55 millioner kroner i et kultur- og kompetansesenter. Senteret inneholder en videregående skole, et kulturhus og en storhall for fritidsaktiviteter.

Et annet eksempel er Brunvoll AS i Molde.¹⁵ Selskapet omsetter for rett over to milliarder kroner og sysselsetter cirka 600 personer direkte. Men selskapet har også et mål om å handle lokalt. For det lokale støperiet, Oshaug Metall AS, utgjør Brunvolls innkjøp cirka 60 prosent av omsetningen på 90 millioner kroner. Ifølge DNB bidrar Brunvoll med flere hundre arbeidsplasser i andre bedrifter, samt kjøpekraft i lokalsamfunnet.¹⁶ Dette er bare et par eksempler på ringvirkningene som norske private bedrifter skaper i hele det norske samfunnet.

12. Distriktsutvikling: Lokalt eierskap er viktigst for de minst sentrale kommunene

Ringvirkningene som norske eiere skaper i samfunnet, er særlig viktig i distriktene. Private bedrifter er grunnlaget for bosetting i flere distrikts- og kystkommuner. En offentlig utredning om næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn, som kom i 2020, viste at privat sektor i større grad enn offentlig sektor har bidratt til sysselsetting i distriktene de siste par tiårene.¹⁷ Arbeidsplassene i offentlig sektor, spesielt i staten, er sentralisert i større grad enn i næringslivet.

Privat – og spesielt lokalt – eierskap er viktigere for sysselsetting jo mindre sentral kommunen er. Jo mindre sentral en lokalisering er, jo større er det norske private eierskapets andel av sysselsettingen.¹⁸ Lokalt eierskap er viktigere for de mindre sentrale kommunene enn for de mer sentrale.

Private bedrifter er svært viktige for samfunnslivet i små lokalsamfunn rundt om i landet, langt utover sysselsettingen. Mange steder bidrar hjørnesteinsbedrifter med store ressurser for å sikre tilbudet av kommunale tjenester, som vei, vann, kloakk, renovasjon, brannvesen, boliger, svømmehall, samfunnshus og annet. Uten private norske eiere kunne mye av distrikts- og kyst-Norge vært tilnærmet ubebodd.

13. Samfunnsansvar: Private norske eiere er sosiale entreprenører

Lokalt eierskap har gjerne tilhørighet til og ansvarfølelse for utviklingen av lokalsamfunnet. De private eierne ser gjerne verdien av å opprettholde og utvikle lokalsamfunnet de opererer i. Lokalt og regionalt eierskap er for eksempel en viktig strategisk kraft i mange kystkommuner, hvor eierne bidrar betydelig, også utover skatter og avgifter, for eksempel til idrett, kultur, barnehager, utdanning og infrastruktur i lokalsamfunnene.¹⁹ Eierskap som er godt forankret i lokalsamfunnet, gir store gevinster gjennom at eierne fungerer som samfunnsbyggere. De tar ansvar for samfunnet de er en del av.

Lokalt næringsliv har en rolle som endringsagenter.²⁰ Dette er enkeltpersoner eller miljøer som gjennom engasjement og eierskap identifiserer nødvendige endringer, og bidrar med erfaring og kompetanse til å iverksette og gjennomføre slike endringer. I boligutvikling kan det for eksempel handle om viljen som lokale eiere har til å ta risiko og til å satse på lokalsamfunnet, ut over forventninger om kortsiktig fortjeneste på boligprosjektene. Spesielt i mindre kommuner med mindre tilgang på kapital og menneskelige ressurser, er det mange eksempler på at private eiere fungerer som sentrale drivere og ildsjeler i den lokale samfunnsutviklingen.

Et godt eksempel på at private norske eiere tar samfunnsansvar, finnes i selskapet Møller Bil.²¹ I generasjoner har nordmenn kjøpt biler av Møller Bil, som er eid av Møller-familien. Familielskapet har, i samarbeid med NAV, hjulpet unge under 30 år med «hull i CV-en» inn på arbeidsmarkedet. Møller Bil har ikke nødvendigvis vært endelig stoppested, men bedriften har vært en døråpner for mange unge inn i arbeidslivet.

Når vi snakker om samfunnsansvar, er det også verdt å trekke frem sosialt entreprenørskap. Det familieeide norske selskapet Ferd har vært pådriver for, og er majoritetseier i, et stort selskap hvor flertallet av de ansatte er på autisme-spekteret.²² Flertallet av medarbeiderne har ofte vært lenge utenfor arbeidslivet. Det anslås at mellom 70 og 80 prosent av voksne med autisme ikke er i noen form for meningsfylt arbeid. Dette til tross for at flere personer med autisme har positive særtrekk, som ofte er etterspurte egenskaper i arbeidslivet, for eksempel detaljfokus, struktur og systematisk tilnærming. Selskapet, hvor norske Ferd altså er majoritetseier, bidrar til bedre økonomiske og sosiale vilkår for voksne med autisme gjennom å tilby dem karrieremuligheter av høy kvalitet, samtidig som at selskapet skaper resultater for kundene sine. Dette er vinn-vinn og viser hvordan norsk privat eierskap og samfunnsansvar ofte går hånd i hånd.

Generelt er private bedrifter ofte flinkere enn offentlige virksomheter til å inkludere mennesker som står utenfor arbeidslivet, har litt nedsatt arbeidsevne og lignende. Dette har blant annet sammenheng med at de private bedriftene er mer fleksible og mindre byråkratiske.²³ Slik inkludering kan bli spesielt viktig når det blir stadig større mangel på arbeidskraft her til lands.

14. Integrering: Norske private eiere integrerer innvandrere

Næringslivet spiller en nøkkelrolle i integreringen av innvandrere – både som arbeidsgiver og samfunnsaktør.²⁴ Innvandrere som har jobb, og som er inkludert og en del av lokalsamfunnet,

velger i større grad å bli boende i de samme lokalsamfunnene. Når innvandrere slipper til og får brukt sin kompetanse i lokalt næringsliv, blir de ikke bare en ressurs for bedriften, men også for lokalsamfunnet som de er en del av.

Tidligere nevnte SalMar på Frøya er et eksempel på en bedrift som i mange år har tilbudt arbeidsinnvandrere et bedriftsinternt intensivkurs i norsk. Norsk kurset har senere blitt tatt i bruk i andre store bedrifter i kommunen. Videre har næringslivet og kommunen på Frøya hatt et felles ønske om å motvirke at folk flytter fra lokalsamfunnet etter kort tid. Boligkjøp kan bidra til at innvandrere blir inkludert og blir værende. Derfor har boligsatsing vært et virkemiddel for å få familier til å etablere seg. Erfaringer fra prosjektet på Frøya viser at arbeidsinnvandrere melder seg inn i lokale idrettslag, melder seg på norsk kurs og kommer i kontakt med naboer når de kjøper sin første bolig. De blir rett og slett bedre integrert.

For innvandrere, som befolkningen ellers, er det svært viktig å ha en jobb å gå til – for å bidra, for å bli integrert og for å finne mening med tilværelsen. Som landets største skapere av arbeidsplasser, er norske private eiere derfor helt avgjørende for integrering av innvandrere.

15. Beredskap, sikkerhet og forsvar: Investerings- og innovasjonskraften til private bedrifter er viktig for fremtidens beredskapskapasitet

I lys av dagens sikkerhetspolitiske situasjon og erfaringene fra pandemien har beredskap, sikkerhet og forsvar dukket opp som et særlig viktig argument for verdien av norske private eiere.

Totalberedskapskommisjonen, som leverte sin NOU i 2023, understreket at næringslivet må integreres tettere i den nasjonale beredskapsstrukturen.²⁵ Ifølge kommisjonen er det helt nødvendig å integrere næringslivet i nasjonal beredskap på en grunnleggende annerledes måte enn i dag. Når beredskap drøftes, blir næringslivet ofte sett på som en leverandør til myndighetene. Et slikt perspektiv er begrensende, hevder kommisjonen, som mener at næringslivet i og for seg selv er en beredskapskapasitet uavhengig av myndighetenes behov for leveranser. Kommisjonen trekker samtidig frem at myndighetene er avhengige av næringslivets kapasiteter i beredskap og krisehåndtering. Infrastruktur, lagerbeholdninger og produksjonslinjer er ofte i privat eierskap.

Næringslivet i Norge er mangfoldig, eksportrettet, internasjonalt orientert og konkurransedyktig. Norske private eiere har ressurser til sjøs, i luften, på land og i rommet. Slik representerer næringslivet en betydelig beredskapsevne, samt et stort volum av ressurser som kan benyttes for beredskap og krisehåndtering.

Totalberedskapskommisjonen mener at det er behov for å styrke samarbeidet mellom næringslivet og offentlige myndigheter, og at det er viktig med integrering av næringslivet i den formelle beredskapsrådsstrukturen på sentralt, regionalt og lokalt nivå. Med utfordringene som vi står overfor og med strammere økonomiske rammer, er et tett og effektivt samarbeid med næringslivet en viktig del av løsningen. Når næringslivets kapasiteter medregnes, er beredskapsressursene i det norske samfunnet betydelige.

Også Støre-regjeringen trekker frem betydningen av det private næringslivet i sin totalberedskapsmelding.²⁶ Privat næringsliv drifter, eier og utvikler kritisk infrastruktur, og det spiller en avgjørende rolle, både for landets evne til å sikre kontinuitet i kritiske samfunnsfunksjoner, og for sivil støtte til militære operasjoner. Næringslivet har også en rekke såkalte gripbare ressurser, slik som personell og maskinelt utstyr, som kan være til stor nytte i håndtering av hendelser.

Regjeringen mener at samfunnets motstandskraft er avhengig av at Norge har et variert næringsliv i hele landet, fordi et godt totalforsvar forutsetter et motstandsdyktig næringsliv som har kapasitet og beredskap som er i tråd med myndighetenes forventninger og krav. I meldingen trekker regjeringen frem at den vil sørge for at næringslivet er involvert på alle nivåer, også nasjonalt, i arbeidet med forebygging og håndtering av kriser. Norske private eiere, med tilhørighet til samfunnet lokalt og nasjonalt, har en naturlig plass i dette.

Investerings- og innovasjonskraften blant norske private eiere er i seg selv en beredskapskapasitet. Evnen til å utvikle og ta i bruk ny teknologi, for eksempel droner, er stor i næringslivet.

Under koronapandemien var norske private eiere også raske med å endre produksjonslinjene, slik at for eksempel smittevernutstyr ble produsert og distribuert i Norge. Her kan Det Norske Brenneri, som er et håndverksbryggeri som holder til i Grimstad, brukes som eksempel.²⁷ Vanligvis produserer bedriften akevitt, gin og whisky, men da koronapandemien inntraff, forsvant mye av den eksportrettede omsetningen. Det Norske Brenneri så for seg permitteringer og stenging, men bestemte seg for å lage håndsprit. Håndspriten ble en umiddelbar suksess og fylte et tomrom. Mye av håndspriten som skulle importeres fra andre land, sto fast, og de vanlige leverandørene kunne ikke levere. Det Norske Brenneri fikk avtaler med alt fra nasjonale kjeder til lokale butikker i Grimstad og leverte nesten én million flasker i løpet av tre måneder. Det Norske Brenneri er et godt eksempel på innovasjonskraften som finnes hos private bedrifter i Norge. Denne er det viktig å ta vare på for fremtidig beredskapskapasitet.

Konklusjon

De siste årene har mange norske bedriftseiere flyttet ut av landet – og med dem har også formuer og skatteinntekter forsvunnet. Dette svekker skattegrunnlaget i landet, både nasjonalt og lokalt. Vel så bekymringsfullt er det at eierskapet flyttes bort fra lokalsamfunnene, noe som øker risikoen for at eierne flytter sine investeringer og personlige engasjement vekk fra de samme lokalsamfunnene. Samtidig får utenlandske investorer og internasjonale selskaper stadig mer omfattende eierskap i både større og mindre norske virksomheter. Utenlandsk eierskap har flere positive følger, det bidrar blant annet med mye kapital. Men som dette notatet har forsøkt å vise, har det lokalt forankrede eierskapet en rekke positive effekter.

Notatet har presentert 15 sentrale grunner til at norske private bedrifter er viktige for samfunnet og økonomien. Det finnes flere eksempler, men håpet er at listen skal være nyttig i en bredere debatt om rammebetingelsene for norsk næringsliv.

Notatet har ikke hatt som mål å drøfte rammebetingelser for private norske eiere. Men helt til slutt er det viktig å fremheve at gode, forutsigbare og stabile rammebetingelser er helt avgjørende for det norske næringslivet, blant annet fordi det reduserer risikoen ved investeringer. Ønsker vi at norske private eiere skal bidra positivt til den bredere samfunnsutviklingen, som dette notatet har vist at de åpenbart gjør, er forutsigbare rammevilkår en helt grunnleggende betingelse.

Vil vi ha et sterkt, mangfoldig og lokalt forankret næringsliv, må vi legge til rette for det.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på aslak@civita.no eller [civita@civita.no](https://civita.no).

Noter

- 1 <https://www.finansnorge.no/tema/avtaler-normer-og-regler/lanegarantiordningen/sporsmal-og-svar-om-lanegantiordningen/hvilke-bedrifter-kan-omfattes-av-ordningen/1.-hvilke-bedrifter-anses-som-sma-og-mellomstore-bedrifter-smb>
- 2 Civita-notat nr. 15/2021, *Hvorfor trenger vi en sterk privat sektor?*
- 3 NOU 2018: 5, *Kapital i omstillingens tid. Næringslivets tilgang på kapital*
- 4 Civita-rapport, *Norske eiere*, 2016
- 5 Junior Consulting, *De private bedriftene: Norskekystens livsnerve*, 2021
- 6 Menon Economics, *Privat eierskap i Norge 2021*, Menon-publikasjon nr. 52/2023
- 7 Ibid.
- 8 Junior Consulting, *De private bedriftene: Norskekystens livsnerve*, 2021
- 9 NOU 2020: 12, *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*, s. 161
- 10 Civita-rapport, *Norske eiere*, 2016
- 11 <https://www.dn.no/innlegg/eierskap/familieeierskap/skatt/det-betyr-noe-hvem-som-eier-en-bedrift/2-1-1828419>
- 12 Menon Economics, *Privat eierskap i Norge 2021*, Menon-publikasjon nr. 52/2023
- 13 NOU 2020: 12, *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*, s. 176
- 14 Bygger på Junior Consulting, *De private bedriftene: Norskekystens livsnerve*, 2021, s. 30–31
- 15 <https://www.dn.no/innlegg/eierskap/familieeierskap/skatt/det-betyr-noe-hvem-som-eier-en-bedrift/2-1-1828419>
- 16 <https://ringvirkninger.dnb.no/vis/995884070/oppsummering>
- 17 NOU 2020: 12, *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*
- 18 Menon Economics, *Privat eierskap i Norge 2021*, Menon-publikasjon nr. 52/2023
- 19 <https://sjomatbedriftene.no/de-private-bedriftene-norskekystens-livsnerve>
- 20 Bygger på NOU 2020: 12, *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*, s. 83
- 21 Civita-rapport, *Bedrifter i front*, 2021
- 22 <https://ferd.no/sosiale-entreprenorer/skaper-verdensledende-arbeidsgiver-for-personer-med-autisme/>
- 23 Civita-notat nr. 8/2023, *Arbeidsinkludering: Tiltak for flere i arbeid*
- 24 Bygger på NOU 2020: 12, *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn* s. 84–85
- 25 NOU 2023: 17, *Nå er det alvor. Rustet for en usikker fremtid*
- 26 Meld. St. 9 (2024 –2025), *Totalberedskapsmeldingen. Forberedt på kriser og krig*
- 27 Civita-rapport, *Bedrifter i front*, 2021